

Hadházi Edit

joghallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

EURÓPAI KITEKINTÉS: A KÜLÖNÉLÉS ÉRTÉKELÉSE A TAGÁLLAMI
HÁZASSÁGI BONTÓJOGOKBAN

Debreceni Jogi Műhely, 2022. évi (XIX. évfolyam) 1-2. szám
(2022. augusztus 25.)

DOI 10.24169/DJM/2022/1-2/3

Absztrakt: A különélés, mint a házassági viszony megromlásának legszignifikánsabb jele szinte kivétel nélkül jogilag releváns tény az európai tagállamok házassági bontójogában, de abban már lényeges különbség van a tagállamok között, hogy mekkora jelentőséget tulajdonítanak neki. Vannak országok, ahol már jogalkotási szinten szabályozásra kerül, akár mint a bontás kifejezett előfeltétele, akár mint a jogalkalmazót orientáló törvényi körülmény, és van olyan ország is, ahol a különélés bár tételesen nem jelenik meg, de a jogalkalmazás figyelembe veszi azt a bontóper során. Hipotézisem, hogy a különélés ténye olyan közös metszéspontja az uniós tagállamok házassági bontójogának, hogy a szempont kapcsán felvett jogi attitűdök érdekes alapot szolgáltatnak egy jogösszehasonlító elemzéshez. A jelen tanulmány célja, hogy egy fogalmi alapvetést követően megvizsgálja az egyes uniós országok különélés kapcsán alkotott álláspontját, azokat besorolja „*a jogalkotástól a jogalkalmazás felé haladva*” logika alapján, végül egy összegzés keretében megtegye a végső konklúziókat.

Kulcsszavak: családjog, házasság, házassági bontóper, különélés

The role of de facto separation in the divorce law of EU Member States

Abstract: *De facto* separation (means spouses are living apart) as the most spectacular sign of the irretrievable breakdown of a marriage is a legally relevant fact in the (national) divorce law of the most European Union Member States. However, there are notable differences in the regulatory methods used and how much importance is attached to it. There are Member States where the quantity and quality of the separation is regulated at the legislative level, either as an explicit precondition for divorce or as a legal circumstance orienting the judge, and there are Member States where separation plays a role solely or mostly in the process of the application of the law. My hypothesis is that the fact of separation is such a common intersection of the divorce law of the EU Member States that the legal attitudes taken by them in this regard require a comparative analysis of the law. The aim of this paper is to examine that how the EU Member States incorporate the fact of separation into their divorce law, to classify the regulation methods *'from legislation to application'*, and to draw the final conclusions in a summary.

Keywords: family law, marriage, divorce, de facto separation

Europäischer Ausblick: die Bewertung der Trennung in den Scheidungsgesetzen der Mitgliedsstaaten

Abstrakt: Die De-facto-Trennung als das spektakulärste Zeichen des unwiederbringlichen Scheiterns einer Ehe ist im (nationalen) Scheidungsrecht der meisten Mitgliedstaaten der Europäischen Union eine rechtlich relevante Tatsache. Es gibt jedoch bemerkenswerte Unterschiede in den verwendeten Regulierungsmethoden und der Bedeutung, die ihnen beigemessen wird. Es gibt Mitgliedstaaten, in denen die Quantität und Qualität der Trennung auf gesetzlicher Ebene geregelt ist, entweder als ausdrückliche Voraussetzung für die Scheidung oder als richterlicher Orientierungsgrund, und es gibt Mitgliedstaaten, in denen die Trennung ausschließlich oder hauptsächlich in der Ehe eine Rolle spielt Verfahren der Rechtsanwendung. Meine Hypothese ist, dass der Tatbestand der Trennung ein derart gemeinsamer Schnittpunkt des Scheidungsrechts der EU-Mitgliedstaaten ist, dass die von ihnen diesbezüglich eingenommene Rechtshaltung einer rechtsvergleichenden Analyse bedarf. Ziel

dieses Beitrags ist es, zu untersuchen, wie die EU-Mitgliedstaaten den Tatbestand der Trennung in ihr Scheidungsrecht einbeziehen, die Regelungsmethoden „von der Gesetzgebung bis zur Anwendung“ einzuordnen und die abschließenden Schlussfolgerungen in einer Zusammenfassung zu ziehen.

Schlagworte: Familienrecht, Ehe, Scheidung der Ehe, de facto Trennung

Nyitó gondolatok

Időről-időre kérdésként merül fel, hogy a házasság szabályozásában hol is húzódjanak az állami beavatkozás határai. Kiváltképp igaz ez a házasság felbonthatóságára. A távolabbi-közelebbi múltban az európai államok többsége arra az álláspontra helyezkedett, hogy a házasság felbontásának lehetőségét biztosítja, ugyanakkor a megengedhetőség határai kapcsán máig színes a paletta, a szigorú-engedékeny skálán a tagállamok más és más álláspontot képviselnek.

A kérdéskör aktuális, főként az Európai Unió jogfejlődésének fényében, hiszen a jogharmonizációs törekvések hulláma immáron a családi jogot, illetve a házassági jogot is eléri. (Molnár, 2014, p. 141) Megállapítható, hogy a különélés tekintetében e sorok írásakor jogharmonizációról közel sem beszélhetünk. Ugyanakkor nem taghadható tény, hogy a belső határok lebontásával, a személyek korlátlan mozgásának megengedésével a „*vegyes házasságok*”, ezáltal a nemzetközi családok az elmúlt időszakban gombamód megszapordtak, ez pedig a válaszok növekedésének általános tendenciájával együtt értelmezve felveti annak kérdését, hogy az uniós jognak kell-e, illetve amennyiben igen, mit kell lépnie erre a társadalmi jelenségre. (Szeibert, 2018, p. 1) Ez a fokozatosan kibontakozó jogi diskurzus máig lezáratlan, de álláspontom szerint a tagállami házassági jogszabályok revíziója szükséges, mintegy nulladik lépése ennek a folyamatnak, a különélés tényének szabályozása pedig tagadhatatlanul részét képezi a felülvizsgálat alá eső joganyagoknak.

Mindazonáltal a jelen tanulmánynak nem célja választ adnia arra a kérdésre, hogy kell-e, illetve miben is áll a megfelelő uniós jogi válaszreakció, hanem az, hogy a különélés tekintetében sorra vegye a tagállami bontójogokat és bizonyos szempontokat alapul véve szabályozási modelleket állítson fel. Ennek fényében a tanulmány kísérletet tesz a házasság felbonthatóságát érintő releváns tagállami jogszabályok és joggyakorlat egy speciális szeletének vizsgálatára: *miben áll a különélés jelentősége a házasság felbontásának folyamatában ez egyes tagállami bontójogokban?*

1. A különélés elhelyezése a bontójog rendszerében

Az uniós tagállamok mindegyike elismeri a házastársak egyező akaratnyilvánításán alapuló bontást. A jogalkotó ilyenkor azt várja el a felektől, hogy bontásra irányuló akaratnyilatkozatuk végleges elhatározáson alapuljon, befolyásmentes legyen, és bizonyos járulékos kérdésekben konszenzusra jussanak. (Barzó, 2017, p. 97) A válás „*miértje*”, ezzel együtt a bontás előtti esetleges különélés ténye főszabály szerint közömbös marad. Kivételesen mégis akad tagállami jog, így pl. a cseh jog (Czech Family Code, Section 24), amely a meghatározott ideig tartó különélést (6 hónap) a közös megegyezéssel bontás feltételül szabja.

A közös megegyezéssel bontás mellett a tagállamok döntő többsége a feldúltsági elvű, ún. tényállásos bontójogot követi, melynek értelmében a bíróság a házasságot akkor bontja fel, ha az teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. (Molnár, 2018, p. 45) Ugyanakkor néhány tagállam máig elismeri a vétkességi elvű bontókat is, ahol bizonyos, törvény által taxatív rögzített kötelezettségzegések szolgáltatnak alapot a bontáshoz. (Nagy, 2018, p. 3) Ez a megállapítás a különélés szempontjából azért lényeges, mert a különélés ténye a feldúltsági elvű bontójog kapcsán nyer igazán relevanciát, mint feldúltságot alátámasztó bizonyíték.

Az európai jogalkotók által alkalmazott „teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott” formula figyelemmel van arra, hogy az élet mindig tud újabbnál-újabb, a válásra okot adó helyzeteket produkálni. A generálklauzula alkalmazásával feladat hárul a jogalkalmazóra, hiszen neki kell megállapítania, hogy az adott történeti tényállás kimeríti-e a kerettényállást, amely egy házassági bontóper esetén rendkívül nehéz, a bíróság sok esetben kizárólag a felek – érzelmek miatt eltorzult – elmondásaiból tud kiindulni. Másrészt a generálklauzula alapot szolgáltat a „*meggondolatlan*” bontópereknek, még akkor is, ha a jogalkotó minőségi többletet vár el a megromlás tekintetében.

Látni kell, hogy ezen lehetséges problémák kivédésére a legkézenfekvőbb fegyver a különélés tényének kiemelése a többi megromlást bizonyító tény sorából. A különélés megkövetelése – történjen az jogalkotói vagy jogalkalmazó szinten – egyben fogódzkodó és garancia. Fogódzkodó a jogalkalmazó számára, mert a különélés ténye a legszemléletesebb bizonyíték a felek elhidegülésének, és garancia, mert a különélés kivánalmával – kiváltképp, ha azt konkrét időhöz van kötve – a feleket átgondolásra kényszeríti és meggondolásra sarkallja.

Több tagállam máig ismeri a kánonjogi hagyományú különválás (*legal separation*) intézményét. A különválás lényegében egy olyan jogi aktus, amely a különélés tényét, az életközösség megszakadását jogilag is rögzíti, anélkül azonban, hogy a házassági kötelék felbontásra kerülne. (Cserbáné Nagy, 2012, p. 205)

A tanulmány a különélést, mint ténykérdést (*de facto separation*) vizsgálja, anélkül, hogy a különválást, mint az egyes tagállamokban elérhető opcionális jogi eszközt az elemzés tárgyává tenné. A jelen dolgozat célja, hogy a házasság felbontásának folyamatában egy olyan mozzanatot emeljen ki, amely valamennyi tagállami bontójogban jelen van. A vizsgálódási határok különélésre való leszorítása tehát azért indokolt, mivel az kisebb vagy nagyobb súllyal, de valamennyi tagállami bontójogban jelen van, még a különválás jogintézményét nem ismeri el és nem szabályozza valamennyi tagállam.

2. Különélés a jogalkotás szintjén

A tagállamok döntő többsége a feldúltsági elvű bontójogában tételesen szabályozza a különélés tényét, mindazonáltal az etekintetben megfogalmazott törvényi előírásokban már eltérések mutatkoznak közöttük. Ez a differencia jogalkotási szinten a mennyiségi mérce kapcsán figyelhető meg, értve ezalatt a különélés elvárt időtartamát. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a különélés kapcsán egy másik szűrő, a minőségi mérce, közelebbről a különélés elvárt milyensége/tartalma is szerepet kap, de majd csak a jogalkalmazás folyamatában, így erről a tanulmány erre vonatkozó része tesz majd említést.

Amikor a jogalkotó a házasság felbontásának feltételül a különélést bizonyos időtartamhoz köti, akkor vélelmet konstruál. A vélelem a jogalkotó által a jogalkalmazónak nyújtott jogi mankó, ugyanis egy valószínű helyzetet igaznak fogad el a jogalkalmazás megkönnyítése végett. Itt sincs ez másképp: a jogalkotó meghatározott idejű különélést a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásaként aposztrofál, ezzel pedig feloldva a szituáció kapcsán már említett bizonyítási nehézségeket.

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a különélés az egyetlen olyan körülmény, amire hivatkozni lehetne a bontóper során, hanem azt, hogy a különélés a legtöbb tagállamban kiemelésre kerül a jogalkotó által és önmagában (vagy egyéb körülményekkel együtt) elegendő hivatkozási alapnak bizonyul a bíróság előtt. A

következőkben a tanulmány kísérletet tesz a „számokat alkalmazó” tagállami jogok további besorolására a szerző által relevánsnak vélt szempontok mentén.

2.1. *Amikor a különélés ténye önállóan is megállja a helyét*

Ebbe a csoportba azon tagállamok sorolandók, akiknél a szabályozás meghatározott ideig tartó különélést önmagában elfogad a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítékaként. Ezen csoporton belül további alcsoportok képezhetők aszerint, hogy a jogalkotó a különélés kapcsán egységes időtartamot alkalmaz vagy eltérő időtartamokat határoz meg annak függvényében, hogy csak az egyik vagy mindkét fél akaratából (de nem közös megegyezéses bontás útján) történik a házasság felbontása.

2.1.1. Egységes időtartam alkalmazása

A francia jog lehetővé teszi a házasság felbontását a felek tartós különülésére hivatkozással, és egy év különülésben vélelmezi a házassági kötelék helyrehozhatatlan megromlását. (French Civil Code, Article 238) Érdekeség, hogy a francia jog egészen 2021-ig két évben határozta meg a különélés elvárt időtartamát, így esetében a jogszabályváltozás enyhítésként értékelhető.

A francia szabályozáshoz hasonlóan a litván jog (Lithuanian Civil Code, Article 3.55) és a horvát jog (Croatian Family Law Act, Article 51) is több mint egy év különélési időt követel meg ahhoz, hogy a bíróság pusztán a különélés tényére alapítsa a házasság felbontását.

Az észt jogban a házasság felbontását a bíróság többek között akkor állapíthatja meg, ha a házassági kapcsolat a felek között véglegesen megszűnt, egyben a törvény vélelmet is felállít: a házassági kapcsolatot véglegesen megszűntnek kell tekinteni, ha a felek már legalább két éve külön élnek. (Estonian Family Law Act, Article 67)

A görög jogban is találkozhatunk a különélés kapcsán alkotott megdönthetetlen vélelemmel: amennyiben a házastársak két éve folyamatosan, megszakítás nélkül külön élnek, a házasság minden további bizonyíték nélkül felbontható a bíróság által. (Greek Civil Code, Article 1439) Itt sokáig négy évben volt meghatározva az elvárt különélés, majd a jogalkotó 2008-ban leszállította azt két évre. A román jog (Romanian Civil Code, Article 373) szintén két év különélést vár el ahhoz,

hogy a bíróság pusztán a különélés tényére alapítva fel tudja bontani a házasságot. (Banu – Ciocoiu, 2016, p. 73)

A ciprusi jog szerint a házasság felbontásának egyik lehetséges jogalapja az, ha a házasságot felbontani kívánó felek legalább öt éve elkülönülten élnek. (Dinu – Ioana, 2020, p. 542) Ilyenkor megdönthetetlen vélelem áll a házasság teljes és helyrehozhatatlan megbomlása mellett, a bíróság pusztán a különélés időtartama alapján felbontja a házasságot.

Az osztrák jog differenciált szabályozást alkalmaz, és részben ebbe a modellbe illeszkedik, ugyanis ún. abszolút válási okként definiálja azt, ha a házastársak már legalább hat éve elkülönülten élnek, ilyenkor az osztrák bíróság automatikusan felbontja a felek között a házasságot. (Austrian Marriage Act, Section 55 (3))

2.1.2. Eltérő időtartam alkalmazása

A német jogalkotó az, aki leginkább tökéletesítette a különélés köré felhúzott vélelmi struktúrát. A német jog a megdönthetetlen vélelem kedvezményét csak akkor biztosítja, ha 1. mindkét fél kéri a házasság felbontását és már egy éve külön élnek, vagy 2. a felek egyike kéri a házasság felbontását, a másik fél ehhez hozzájárul és már egy éve külön élnek, illetve 3. a felek egyike kéri a házasság felbontását, a másik fél ehhez nem járul hozzá, de már három éve külön élnek. (Bürgerliches Gesetzbuch 1566 § 1-2) Kiemelendő, hogy a német jog az egész feldúltsági elvű bontójogát a különélés köré szervezi, az nem csak opcionális hivatkozási alapként van jelen, és kivétel nélkül minimális egy évnyi különéléshez van kötve a házasság felbontása. (Schluter – Szabó, 2013, p. 241)

A portugál jog hasonló időtartamokkal operál, mint a német jog, a bíróság akkor bontja fel a házasságot, ha a felek azt közösen kérték és legalább egy éve külön élnek, még ha csak az egyik fél kéri, akkor három évi különélés igazolása szükséges. (Portuguese Civil Code, Article 1782) Ugyanakkor különbség a német joghoz képest, hogy a portugál jogban nem a különélés „primátusa” érvényesül, hanem az csak egy opcionális hivatkozási alap a házassági bontóperben. (De Oliveira, 2002, p. 5)

A belga jog értelmében a házasság felbontható, ha mindkét fél kéri és már legalább hat hónapja külön élnek, vagy ha csak az egyik fél kéri, de már legalább egy éve külön élnek. (Belgian Civil Code, Article 229) A dán jog a belgákhoz hasonlóan fogalmaz, és hat hónapban határozza meg a különélési minimumot, ha

mindkét házastárs beleegyezik a házasság felbontásába, még egy évben, ha csak az egyik fél kéri azt. (Danish Marriage Act, Section 31) Ebbe a szabályozási modellbe illeszkedik immáron az olasz jog is, ugyanis egy, a válások gyorsítását szolgáló 2015-ös jogszabályi reform hatására az addig három évben meghatározott különélési időt lecsökkentették fél, illetve egy évre. (Italian Law 55/2015.)

2.2. Amikor a különélés ténye önmagában kevés – a jogalkalmazás nagyobb szerepe

A jelen csoportba azok a tagállami jogok tartoznak, akiknél a különélés ténye egyéb tényállási elemmel párosulva szolgáltathat alapot a házasság bíróság általi felbontásának. Ezek a tagállamok tehát egy fokkal szigorúbb szabályozási modellt alkalmaznak, hiszen a különélés tényére hivatkozás önmagában nem állja még meg a helyét, hanem a jogalkotó egyéb egyedi körülmények figyelembevételét írja elő a jogalkalmazónak.

Az osztrák jog a különélés időtartamát kétféle módon veszi számításba, egyrészt abszolút bontóokként, másrészt relatív bontóokként. Relatív bontóok ugyanis az, ha a házastársak már legalább három éve külön élnek és a házasságuk helyrehozhatatlanul megromlott. Az utóbbi esetben tehát a különélés, mint objektív tény nem elegendő hivatkozási alap a házasság felbontásához, hanem a házasság megromlását egyéb módon is tudni kell bizonyítani, ez tehát bírói mérlegelést tűrő ok. (Roth, 2002, p. 6)

A lett jog is meghatároz abszolút válási okot, a házasság ugyanis automatikusan felbontható, ha a felek több mint három éve külön élnek egymástól. Amennyiben a különélés időtartama ezt nem éri el, akkor a lett jogalkotó többlet követelményt támaszt és csak akkor bontható fel a házasság, ha: 1. a házasság megromlásának oka erőszakos fizikai, szexuális, pszichológiai cselekmény, amelyet az egyik házastárs tanúsít a házasság felbontását kérő házastársa ellen, a házastársak közös gyermeke ellen, vagy a házasság felbontását kérő házastárs más kapcsolatból származó gyermekével szemben, vagy 2. a másik házastárs beleegyezik a házasság felbontására irányuló kérelembe, vagy 3. a házastársak egyike együtt él egy másik személlyel, és abból a kapcsolatból gyermek született, vagy a pár gyermeket vár.

Az ír jog a különélés tényére alapított bontás feltételül szabja, hogy a házastársak két éven át külön éltek, nincs ésszerű kilátás a közöttük lévő kapcsolat helyreállítására, és a bíróság által az egyedi körülményekre szabott rendelkezések

fognak érvényesülni a házastársak és az eltartott családtagok vonatkozásában. (Irish Family Law Act, Section 38) Tehát további garanciák épülnek be a szabályozásba azáltal, hogy elsősorban a felek kibékítését szorgalmazza, és ha az nem tud megvalósulni, akkor a bontás során az egyediesítés kötelezettségét rója a jogalkalmazóra. Megemlítendő, hogy Írországban 2019-ben referendumot tartottak a különélés jogszabályi időtartamáról, melynek hatására az a korábbi négy év helyett két évben került meghatározásra. (BBC News, 2019)

A máltai jog az ír joghoz hasonlóan a különélés elvárt időtartamán felül – amely egy 2021-es jogszabályváltozás folytán immáron hat hónap, ha a mindkét fél kéri a válást, még egy év, ha csak az egyikőjük – az említett két többletfeltétel megvalósulását követeli meg a házasság felbontásához. (Fenech Farrugia Fiott Legal, 2021)

2.3. Amikor a különélés ténye más jelentőséget kap

Érdekesség, hogy akad olyan tagállam, ahol a jogalkotó a különélést nem mint a bontás egyik lehetséges feltételét szabályozza (vélelem kedvezménye), hanem egyéb kedvezményt fűz hozzá: a bontáshoz fűződő adminisztratív korlát lebontásra kerül.

A svéd és a finn jog a bontórendszer „legliberálisabb” modelljét alkalmazza: a feleknek nem kell semmilyen hivatkozási alapot szolgáltatni a váláshoz, csupán kérniük kell a bíróságtól a házasság felbontását, és csak egy, a kérelem benyújtását követő hat hónapos meggondolási időszakot támaszt a bontás feltételül, amely eltelte után a bontási szándék megerősítése a házasság felbontásához vezet. (Savolainen, 2002, p. 6) Ugyanakkor ezt a kötelező hat hónapos türelmi időt ki lehet váltani azzal, ha a felek bizonyítják, hogy megszakítás nélkül már több mint két éve külön élnek. (Finnish Marriage Act, Section 26, Swedish Marriage Code, Chapter 5, Section 1-2.)

3. Különélés a jogalkalmazás szintjén

Megállapítást nyert, hogy a különélés a legtöbb tagállamban a jogalkotó által kiemelt körülmény, és sok esetben elegendő, ha a felek igazolni tudják a meghatározott ideig tartó különélés objektív tényét a bíróság előtt. Ugyanakkor ebben az esetben is merül fel jogértelmezési kérdés, hiszen választ kell találni arra,

hogy egyáltalán mit értünk különélés alatt. Azokban a tagállamokban pedig, ahol a törvény vagy csak mint jogalkalmazót orientáló körülményt említi a különélést, vagy egyáltalán nem szól róla, a jogalkalmazóra hárul annak feloldása, hogy milyen időtartamú és tartalmú különélést vesz figyelembe a „teljes és helyrehozhatatlan megromlás” lehetséges bizonyítékául.

Ennek fényében a tanulmány először számba veszi azokat a tagállami jogokat, amelyeknél a különélés ténye a jogalkalmazás során nyer igazán relevanciát, és amelyeknél nagyobb a bíróság mozgásteret a különélés megítélésében, majd kísérletet tesz annak beazonosítására, hogy mi is értendő általában a különélés alatt.

3.1. Amikor a különélést a jogalkalmazó értékeli

A magyar jog nem tesz mást, mint egy esetpéldát kreál, és a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlását különösen abban az esetben tartja megállapíthatónak, ha „*a házastársak között az életközösség megszűnt, és annak helyreállítására - az életközösség megszűnéséhez vezető folyamat, illetve a különélés időtartama alapján - nincs kilátás*”. (Polgári Törvénykönyv 4:21. § (1)) Ezzel a jogalkotó úgy segíti a jogalkalmazót, hogy közben nyitva hagyja az utat az egyediesítésre, és bár a különélés tényét relevánsnak tartja, de a jogalkalmazóra bízta, hogy az egyedi ügyben (egyebek mellett) mennyi és milyen különélést vár el a bizonyítottsághoz.

Vannak olyan tagállami jogok, ahol a különéléstről, mint a bontás során értékelendő lehetséges körülményről a tételes jog egyáltalán nem tesz említést, és az csak a joggyakorlat által kialakított, a házasság megromlását tipikusan alátámasztó okok katalógusában szerepel.

A bolgár jog (Bulgarian Family Code, Article 99) szerint a házasság „*súlyos és helyrehozhatatlan*” megromlása bizonyítást érdemlő kérdés, a felek pedig bármilyen okra hivatkozhatnak, bármilyen bizonyítékot előterjeszhetnek, amelyek közül a különélés csak egy a sok közül. (Todorova, 2002, p. 23.)

A lengyel jog szerint a házasság „*teljes megromlása*” akkor következik be, ha a házastársak közötti kötelek olyan régen szűntek meg, hogy az általános élettapasztalat szerint a házastársi élethez való visszatérés már nem fog megtörténni. (Stypieh-Sporek – Stoppa – Ryznar, 2013, p. 323) Ez az időtartam viszont nem lehet előre meghatározott, azt az egyedi helyzetben kell megvizsgálni,

és pont emiatt a különélés tényét az ügy többi körülményével együtt kell és lehet figyelembe venni.

A szlovák jogban a „*bázasság súlyos és tartós megromlását*”, míg a szlovén jogban a „*bázassági kapcsolat alapos és helyrehozhatatlan megromlását*” szintén alá kell támasztani a házasságot felbontani szándékozónak, és a bizonyítási eljárásban a különélés ténye csak az egyik lehetséges bizonyíték (Kraljić, 2021, p. 275)

3.2. *A különélés fogalmának margójára*

A tanulmány mindezidáig a különélés fogalmát anélkül alkalmazta, hogy definiálta volna azt, ugyanis nehéz rá egzakt fogalmat alkotni. Világos, hogy a különélés hétköznapi jelentésétől el kell rugaszkodni, és annak sajátos jogi értelmet kell tulajdonítani a házassági bontóperben. A fogalmi velejárókat részben a joggyakorlat, részben a jogtudomány azonosította, így azok rövid áttekintésére a jelen fejezetben kerül sor.

A különélés követelményét nem lehet pusztán a felek fizikai térben való szeparációjaként leírni, és attól függővé tenni, hogy a házastársak együttélése közös lakóhelyhez kapcsolódik-e vagy sem. Számos esetben a házastársak még a jól funkcionáló házasság során sem laknak egy helyen (anyagi, munkavégzési, tanulmányi, stb. okok), vagy a házastársak az időközben kialakuló ellentétek miatt elköltöznek egymástól, de a házassági kapcsolatot egyéb (pl. érzelmi, intim) szempontból továbbra is fenntartják, és az is előfordulhat, hogy a felek a házassági kapcsolat megromlása ellenére továbbra is egy fedél alatt laknak. (Hrusaková, 2002, p. 8) Az utóbbi esetben is elfogadhatja a különélésre hivatkozást a bíróság, de ekkor nyilván erősebb igazolást vár a felektől (pl. korlátozott interakció, külön alvóhely, külön étkezés, a közös utazás hiánya, a közös társasági élet hiánya, stb.). (Law Society of Ireland, 2019, p. 36)

Utóbbi tényező rámutat arra, hogy a különélést komplexen kell kezelni és jogalkotó szándékával összhangban, teologikusan kell értelmezni. Az tagállami jogalkalmazók között konszenzus van tehát abban, hogy különélés tekintetében támasztott minőségi kritérium a „*térbeli távolság*” helyett sokkal inkább azt foglalja magában, hogy a házastársak (érzelmi, szexuális, gazdasági, társasági, stb.) életvitelüket immáron nem közösen folytatják, hanem azt ki-ki önállóan szervezi.

Eltérés mutatkozik a tagállamok között abban, hogy a különélés kapcsán azt követelik meg, hogy a bontás előtt az meghatározott ideig folyamatosan

fennálljon, vagy bizonyos határok között, de megengedik a különélés átmeneti megszakadását, és az összidőtartamot veszik figyelembe. Ennek kapcsán nincs egységes gyakorlat, de alapvetően mindig a tételes jogból kell kiindulni. Ha a jogszabály kifejezetten egybefüggő különélést vár el, akkor a jogalkalmazónak nincs mozgásteret, de ha jelző nélkül rögzíti a különélés időtartamát, akkor nincs akadálya annak, hogy az összidőtartam kerüljön beszámításba (sokszor ezt maga a jogszabály is megengedi azzal, hogy előír egy időtartamot, amelyen belül kell meglennie a meghatározott idejű különülésnek, lásd pl. ír jog). A lényeg, hogy a különélés (az egyedi eset függvényében kisebb vagy nagyobb) időbeli tartóssága fennálljon, hiszen ez bizonyíthatja a közös életvitel végleges kudarcát. (Moreno, 2004, p. 114)

Záró gondolatok

Megállapítást nyert, hogy kevés kivételtől eltekintve a különélés kitüntetett figyelmet kap az uniós tagállamok bontójogában és mint ilyen közös pont, remek összehasonlítási alapként szolgál a tagállami házassági bontójogoknak. A vizsgált tagállamok döntő többsége jogalkotási szinten is szabályozza a különélést és annak időtartamát, még jogalkalmazási szinten kisebb vagy nagyobb hangsúllyal, de mindig értékelendő körülményként merül fel.

A különélés tényének ilyen kiemelt szerepe nyilvánvalóan nem függetleníthető a jogpolitikától sem. Könnyen belátható, hogy a különélés kapcsán támasztott mennyiségi és minőségi kritériumok meghatározása révén az állam a jog eszközével képes megszigorítani, vagy pont ellenkezőleg, megkönnyíteni a bontás jogának gyakorlását, az állam ezen döntése ugyanis hosszútávú társadalompolitikai–családpolitikai céljainak szolgálatában állhat.

Ugyanakkor az állam nem járhat el öncélúan a válás szabályozásában, hanem kénytelen meghallgatni az annak kapcsán megfogalmazott társadalmi igényeket is. Ezt bizonyítja, hogy a közelmúltban számos tagállamban jelentős módosítások történtek a bontójogban, sok esetben társadalmi nyomásra, akár egy referendum okán. Kijelenthető, hogy a jelenlegi tendencia összeurópai szinten a különélés elvárt időtartamának jogalkotó általi leszállítása. A különélés megkövetelésével szemben felhozott legfőbb ellenérv, hogy az állam sérti a felek döntési autonómiáját, jogi korlátot állít fel a szabad akaratból választott bontás előtt, ezzel

költségeket, elhúzódó pereskedést és további ellenségeskedést előidézve a felek között.

Mindazonáltal az is látható, hogy a legtöbb európai jogalkotó és jogalkalmazó a különélés kívánalmához ragaszkodik. A különélés megkövetelése mellett szólhat, hogy átgondolásra készíti a feleket, a különélésnél meghatározott idő eltelte a bontási szándék komolyságát támaszthatja alá, és cserébe a jog sok esetben a vélelem kedvezményét fűzi a meghatározott idejű különéléshez, amely nem csak a felek számára előnyös, de kétségtelenül a jogalkalmazónak is segítség a nehézkes bizonyítás miatt. Az állam házasságot érintő intézményvédelmi kötelezettségéből is fakad, hogy beépít bizonyos garanciákat a válás folyamatába, és úgy néz ki, hogy az uniós tagállamok a különélés garanciáját nem kívánják a közeljövőben feladni.

A különélés jelentősége tehát tagadhatatlan az európai bontójogi szinten. Egy, a jogtudomány képviselőiből álló független regionális szervezet, az Európai Családjogi Bizottság is megemlékezik róla a 2013-ban kiadott, ún. Európai Családjogi Elvek körében, az 1:8 Elv értelmében „*a házasság felbontása akkor engedhető meg az egyik házastárs beleegyezése nélkül, ha legalább egy éve ténylegesen külön élnek a felek*”. (Szeibert, 2017, p. 2) Ebből két következtetés vonható le: a különélés szabályozását akkor javasolja, ha a bontás kapcsán konszenzus-hiány van a felek között (a contrario a felek egyező akarata esetén nem) és egy évben határozza meg a különélés elvárt időtartamát, amely relatíve rövidnek számít a tagállami jogokéhoz képest.

Bár az utóbbi elvcsoport csak mintát kíván nyújtani az európai jogalkotók számára, az utóbbi időben a családjog terén zajló rendkívül gyors változások egy komolyabb összeurópai, kiváltképp uniós jogi fellépést vizionálnak. A határon átnyúló családi kapcsolatok, és a nemzetközi válások növekedésével egyre nagyobb igény mutatkozik az európai házassági bontójogok kiszámíthatóbbá tételére, illetve közelítésére. (Szeibert, 2013, p. 481) Álláspontom szerint a különélés tekintetében máig létező tagállami különbözőségek érdekes táptalajt szolgáltathatnak egy esetleges uniós harmonizációs kérdéskörnek is. Bár a családjogi harmonizációs folyamat hosszú, bizonytalan és rögzös utat jelent, ehhez, ha csak egy lépéssel, de a jelen tanulmány is hozzá kívánt járulni a különélés kapcsán kialakult tagállami szabályozási modellek áttekintése révén.

A tanulmány elkészítése az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

Irodalomjegyzék

BANU, Cristiana Ecaterina – CIOCOIU, Mariana (2016) Grounds for Divorce in the Romanian Legislation. Journal of Law and Public Administration, Issue No. 4, pp. 72-77

BARZÓ Tímea (2017) A magyar család jogi rendje. Budapest, Patrocinium Kiadó

CSERBÁNÉ NAGY ANDREA (2012) A házassági jog kodifikációi. Miskolc, Doktori értekezés

DE OLIVEIRA, Guilherme (2002) Grounds for divorce and maintenance between former spouses – Portugal. Letöltve: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Portugal-Divorce.pdf> (2022. 03. 15.)

DINU, Mădălina – IOANA, Marian Christian (2020) Divorce procedures in other EU Member States – Italy, Cyprus, Finland. Conferința Internațională de Drept, Studii Europene și Relații Internaționale, Issue No. VIII. pp. 537-548

EURÓPAI IGAZSÁGÜGYI HÁLÓZAT (2022) Házasság felbontása és különválás. Letöltve: https://e-justice.europa.eu/45/HU/divorce_and_legal_separation (2022. 03. 10.)

FENECH FARRUGIA FIOTT LEGAL (2021) Malta – Recent Amendments To Malta's Divorce Laws. Letöltve: <https://www.mondaq.com/divorce/1105488/recent-amendments-to-malta39s-divorce-laws> (2022. 03. 21.)

HRUSAKOVÁ, Milana (2002) Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – Czech Republic. Letöltve: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Divorce.pdf> (2022. 03. 24.)

KRALJIĆ, Suzana (2021) Family Protection in Slovenia. In: Family Protection From a Legal Perspective. Ferenc Mádl Institute of Comparative Law, Budapest – Miskolc, Central European Academic Publishing, pp. 255-286 DOI: https://doi.org/10.54237/profn2021.tbblf_8

LAW SOCIETY OF IRELAND (2019) Divorce in Ireland – The case for reform.
Letöltve:

<https://www.lawsociety.ie/globalassets/documents/submissions/divorce-in-ireland-april-2019.pdf> (2022. 03. 25.)

MOLNÁR Sarolta (2014) Az uniós jog és jövője a házasság és más típusú együttélések témájában. *Iustum Aequum Salutare*, 4. szám, pp. 141-156

MOLNÁR Sarolta (2018) A házasság intézményének perspektívái – A köteleket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében. Budapest, Doktori értekezés

MORENO, Antonio Alberto Reyes (2004) La Separación de hecho como una nueva Causal de Divorcio. *LEX – Journal of the Faculty of Law and Political Science*, Issue No. 2, pp. 114-118 DOI: <https://doi.org/10.21503/lex.v2i2.1922>

NAGY Márta (2018) A házasság megszűnése. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Családjog rovat, rovatszerk.: HEGEDŰS Andrea)* Letöltve: <https://ijoten.hu/uploads/a-hazassag-megszunese.pdf> (2022. 03. 10.)

ROTH, Marianne (2002) Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – Austria. Letöltve: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Divorce.pdf> (2022. 03. 15.)

SAVOLAINEN, Matti (2002) Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – Finland. Letöltve: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Finland-Divorce.pdf> (2022. 03. 22.) Matti

SCHLUTER, Wilfried – SZABÓ Helga (2013) A német családi jog áttekintése. *Acta Universitatis Szegediensis Forum Acta, Juridica et Politica*, 2. szám, pp. 217-269 DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2018.007

STYPIEH-SPOREK, Anna – STOPPA, Pawel – RYZNAR, Margaret (2013) Divorce law in Poland: a new regime needed? *International Survey of Family Law*, pp. 321-331

SZEIBERT Orsolya (2013) Az európai harmonizáció lehetősége a házasság felbontása kérdésében. *Jogtudományi Közlöny*, 10. szám, pp. 481-491

SZEIBERT Orsolya (2017) Az Európai Családjogi Bizottság Elvei a házasság felbontása, a volt házastárs tartása, a szülői felelősség és a házastársak közötti vagyoni viszonyok terén. *Családi jog*, 1. szám, pp. 1-12

SZEIBERT Orsolya (2018) Határtalanul – A házasság felbontása és annak járulékai az európai uniós rendeletek és az új nemzetközi magánjogi törvény fényében, kitekintéssel a legújabb EUB döntésekre. Családi jog, 3. szám, pp. 1-8

TODOROVA, Velina (2002) Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – Bulgaria. Letöltve: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Bulgaria-Divorce.pdf> (2022. 03. 24.)